

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УДОСКОНАЛЕННЯ
РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОТОКІВ З УРАХУВАННЯМ
ЕКОЛОГІЧНОГО ФАКТОРУ (на прикладі умовного прикордонного регіону)

С.М. Фролов-к.е.наук, доцент, Сумський державний університет

Анотація. Досліджено та проаналізовано вплив зовнішньоторговельної діяльності на формування і використання фінансових потоків на прикладі умовного прикордонного регіону з урахуванням екологічного фактору.

Ключові слова: Бюджет, податки, інфляція, прикордонний регіон, експорт, імпорт, зовнішня торгівля, митні збори, екологічні збитки.

I. Вступ. З набуттям незалежності і становленням державності України зовнішньоекономічна діяльність стала об'єктом її державної політики, а створення відповідної інфраструктури для цієї діяльності, зокрема митної – важливим завданням уряду. З цього часу витрати на створення і оснащення кордонів митниці, законодавства щодо порядку і умов в'їзду, виїзду та транзиту через Україну громадян, вантажів, транспортних засобів складають елементи використання фінансових потоків, в той час як надходження від митної діяльності є структурною складовою формування цих потоків.

Зовнішньоекономічна діяльність держави завжди була нерозривно пов'язана з митною діяльністю і митною політикою, оскільки причиною виникнення зовнішньоекономічної діяльності є наявність міждержавних економічних (торговельних) зв'язків як об'єкта державного впливу та контролю.

Проте разом зі зростанням обсягів підвищується екологічне навантаження на прикордонні регіони і виникають додаткові витрати на обслуговування ними митної діяльності. При цьому розмір доходів місцевих бюджетів не дозволяє здійснити ці витрати у повному обсязі навіть за умови отримання дотацій вирівнювання з державного бюджету.

В Україні подальший розвиток ці питання набули в працях відомих вітчизняних вчених В.Н. Геєця, В.Ф. Бесєдіна, О.Д. Васирина, Лукінова, А.С. Гальчинського.

Питанням еколого-економічної безпеки присвячені роботи В.Арнольда, С.І.Дорогунцова, С.М.Козьменка, Г.Л.Коффа, Ю.М.Манцевича, В.М.Трегобчука, Б.М.Данилишина, М.І.Долішнього, В.Г.Сахаєва.

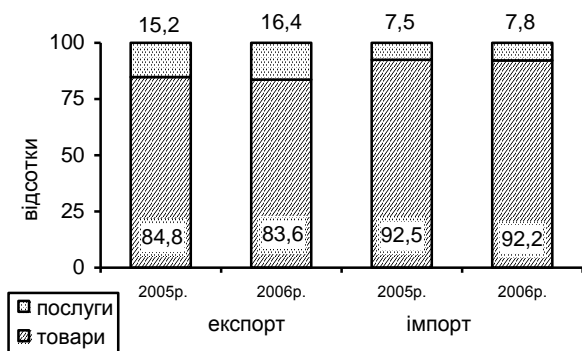
II. Постановка завдання. Проаналізувати структуру, динаміку, джерела утворення первинного і наявного доходів сектору загальнодержавного управління від зовнішньоекономічної діяльності у взаємозв'язку з показниками державного і місцевих бюджетів;

Дослідити основи прогнозування та утворювання доходів державного управління на рівні регіонів з врахуванням особливостей їх прикордонного статусу та із урахуванням екологічного фактору;

III. Результати. Аналіз показує, що доходи від митної діяльності склали досить значну частку фінансових потоків, які створюються в рамках державного бюджету. Обсяг цих доходів з макроекономічної позиції, на наш погляд, залежить від обсягів, структури і динаміки зовнішньоторговельного обороту.

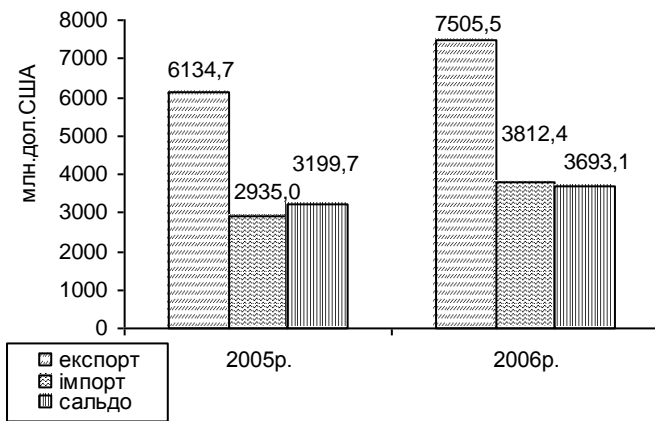
У 2006р. обсяги експорту **товарів та послуг** порівняно з 2005р. збільшились на 13,7%, імпорту – на 25% і становили відповідно 45873,2 млн.дол. та 48846,9 млн.дол.США. Від'ємне сальдо зовнішньоторговельного балансу складало 2973,7 млн.дол. (у 2005р. позитивне сальдо – 1291,8 млн.дол.). Коефіцієнт покриття експортом імпорту становив 0,94 (у 2005р. – 1,03).

Структура зовнішньої торгівлі

Структура зовнішньої торгівлі України порівняно з 2005р. змінилася у бік зменшення частки товарів в експорті та імпорті.

Обсяги зовнішньої торгівлі послугами

Обсяги зовнішньої торгівлі товарами

Загальний обсяг експорту товарів та послуг до країн СНД становив

16116,8 млн.дол. і збільшився в порівнянні з 2005р. на 18,7%, до інших країн світу – 29756,4 млн.дол. і збільшився на 11,1%.

Обсяги експорту **товарів** з Укра-їни зросли на 12,1%, імпорту – на 24,6% і становили відповідно 38367,7 млн. та 45034,5 млн. доларів. Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 6666,8 млн.дол. (у 2005р. – 1907,9 млн. дол.).

Розширення масштабів зовнішньоторговельної діяльності, а також послуг по перевезенню вантажів і пасажирів, в тому числі і транзиту, сприятиме також зростанню надходжень від діяльності митниць на кордонах України до фінансових потоків сектору загальнодержавного управління.

В умовах зростання обсягів зовнішньоторговельних операцій митними органами забезпечено оформлення 423,8 млн. тонн вантажів, з них експорт – 128,2 млн. тонн, імпорт – 90,3 млн. тонн, транзит – 205,3 млн. тонн. Порівняно з 2005 роком обсяги імпорту товарів зросли на 7,7 млрд. дол. США (на 21,6 %), обсяги експорту зросли на 4,2 млрд. дол. США (на 12,3 %). Протягом 2006 року до Державного бюджету України перераховано податків та зборів на суму 41 млрд. 173,9 млн. грн., що на 10 млрд. 172,8 млн. грн. більше, ніж у 2005 році (31 млрд. 1,1 млн. гривень). Загальні обсяги перерахувань у порівнянні з 2005 роком збільшились:

- з ПДВ – на 8 899,1 млн. грн. (на 38,7 %);
- з ввізного мита – на 977,4 млн. грн. (на 16,3 %);

- з акцизного збору – на 414,3 млн. грн. (на 82,5 %);
- з єдиного збору – на 12,8 млн. грн. (на 18,6 %);
- з митних зборів - на 121,0 млн. грн. (на 13,7 %).

Мережа митниць і митна діяльність у колишньому СРСР були прерогативою органів управління центрального уряду СРСР. З набуттям державності в Україні з'явилась низка нових митниць, особливо в районах, що межують з Росією і Білоруссю. До цього періоду належить започаткування і розвиток митного законодавства в Україні.

Митне законодавство є одним з найбільш оперативних інструментів державного регулювання економіки, оскільки воно значно ширше порівняно з іншими сферами законодавства реагує на потреби та зміни економічної ситуації. Митно правові норми виконують особливо захисну функцію в комплексі нормативних актів, які регламентують зовнішні зв'язки держави.

Закон України “Про митну справу” розроблений у відповідності з Декларацією про державний суверенітет України, визначає правові основи організації митної справи в Україні, орієнтованої на формування єдиного ринкового простору і митних об'єднань з іншими державами.

Україна, як суверенна держава самостійно створює власну митну систему і здійснює митну діяльність, яка охоплює встановлення порядку і організацію переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів, визначення мита, оформлення, здійснення контролю та інших заходів щодо реалізації митної політики в Україні за умов додержання прийнятих у міжнародних відносинах систем класифікації кодування товарів та інших норм і стандартів. Митна діяльність є невід'ємною складовою частиною зовнішньоекономічної діяльності України.

До компетенції митних органів України відносяться наступні функції:

- захист економічних інтересів України;
- оформлення мита і оподаткування товарів та інших предметів, які переміщуються через митну територію України;
- комплексний контроль, разом з Національним банком України (НБУ), за валютними операціями;
- здійснення заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і підтримку державних інтересів на зовнішньому ринку;
- створення сприятливих умов для прискорення товарообігу, а також переміщення товар-пасажиропотоків через митний кордон України;
- здійснення контролю за додержанням законодавства України про митну справу;
- забезпечення виконання зобов'язань, пов'язаних з міжнародними угодами України щодо митної справи;
- використання засобів митно-тарифного і нетарифного регулювання при переміщенні через митний кордон України товарів та інших предметів;
- боротьба з контрабандою та іншими порушеннями митних правил;
- взаємодія з митними та іншими органами близького і дальнього зарубіжжя, а також з міжнародними організаціями з питань митної служби;
- ведення митної статистики.

За правовими основами організації митної справи, однією з головних функцій митниці є обкладання митом товарів та інших предметів, які переміщуються через митний кордон України, яке здійснюється у відповідності з Законом України “Про митний тариф”. Мито і митні збори належать Україні, якщо інше передбачено міжнародними угодами.

В Законі України “Про єдиний митний тариф” визначається порядок формування і застосування єдиного митного тарифу при ввозі на митну територію України і вивозі за її межі товарів та інших предметів, на основі якого визначається величина мита.

Законом України “Про зовнішньоекономічну діяльність” введено правове регулювання всіх видів зовнішньоекономічної діяльності в Україні включаючи зовнішню торгівлю, економічне, науково-технічне співробітництво спеціалізацію і кооперацію в сфері виробництва, науки та техніки, економічні зв’язки в області будівництва, транспорту, експедиторських, страхових, розрахункових кредитних та інших послуг.

Митним кодексом визначаються принципи організації митної справи в Україні і спрямовані на створення належних справ формування ринкової економіки та зростання активності зовнішньоекономічної діяльності. Ці принципи базуються на єдності митної території, мита і митних зборів та враховують необхідність забезпечення виконання митними, іншими державними органами, суб’єктами зовнішньоекономічної і господарської діяльності, зобов’язань в області митної справи.

У відповідності з чинним законодавством митна діяльність повинна забезпечувати поповнення фінансових потоків ЗДУ за рахунок наступних платежів [ ]

Мито:

- *ввізне мито, в тому числі : на бензин моторний і важкі дистиляти;*
- *ввізне мито в неторговому обороті з громадян;*
- *мито на поштові відправлення;*
- *вивізне мито;*
- *вивізне мито в неторговому обороті;*
- *митні збори за супровід підакцизних товарів.*

Податок на додану вартість:

- *податок на додану вартість;*
- *податок на додану вартість в неторговому обороті.*

Акцизний збір:

- *акцизний збір в тому числі:*

- *на бензин моторний і важкі дистиляти;*
- *акцизний збір у неторговому обороті з громадян.*

За видачу ліцензій:

- *за відкриття митних ліцензійних складів.*

Митні збори, які перераховуються до державної митної служби України:

- *за перебування товарів та інших предметів під митним контролем;*
- *за митне оформлення товарів та інших предметів в зонах митного контролю на територіях і в приміщеннях підприємств, які зберігають такі товари та інші предмети поза робочим часом, встановленим для митниці;*
- *за відмову від замовлених послуг, без попереднього повідомлення в письмовій формі;*
- *за митне оформлення транспортного засобу і індивідуального користування, якщо цей засіб використовується для перевезення товарів та інших предметів в обсягах, які повинні обкладатись митом;*
- *за видачу свідоцтв на право реєстрації (перереєстрації) ввезених в Україну громадянами транспортних засобів (в тому числі ввезених тимчасово), а також номерних агрегатів, які належить реєструвати в органах Державної автомобільної інспекції;*
- *за зберігання товарів та інших предметів на складах митниць (крім товарів та інших предметів, визначених в статті 86 митного кодексу України);*
- *за зберігання товарів та інших предметів, які належать обов'язково передати митниці для зберігання і визначені статтею 86 митного кодексу України;*
- *за митне оформлення товарів та інших предметів;*

- за митне оформлення тимчасово ввезеного (вивезеного) майна під зобов'язання про його наступний вивіз (ввіз);
- за митне оформлення товарів при транзиті;
- за митне оформлення товарів при ввозі на митний ліцензійний склад;
- за видачу підприємству свідоцтва про призначення його декларантом;
- за продовження терміну дії (перереєстрації) свідоцтва про призначення декларантом.

Штрафи і доходи від конфіскації:

- штрафи за порушення митних правил;
- доход від реалізації конфіскованих чи прийнятих для схову предметів;
- валюта конфіскована в зв'язку із закінчення термінів схову;
- валюта конфіскована;
- доходи від реалізації цінностей;
- національна валюта заборонена для ввозу;

Зовнішня торгівля належить до небагатьох галузей економіки, які залишилися нині стабільним джерелом надходжень до державного бюджету і справляють позитивний вплив на стан економіки в цілому. На жаль, зовнішньоторговельна діяльність є дуже вразливою до коливань валютного курсу, фінансових криз, політичних рішень тощо.

Проведений в статті аналіз надходження до фінансових потоків сектору загальнодержавного управління від митної діяльності показує, що сума цих надходжень зростає по мірі розширення зовнішньоекономічної діяльності і зв'язків.

При взаємодії з місцевими органами управління митні органи керуються Законом України “Про митну службу в Україні” Разом з тим дослідження, проведене в зоні діяльності Глухівської митниці (Сумська

область) показує, що економічні відносини митниці і місцевих органів управління, особливо щодо формування їх фінансових потоків та пов'язаних з прикордонним статусом регіонів витрат, не є достатньо відпрацьованими і потребують удосконалення.

Мито за чинним законодавством повністю зараховується до державного бюджету. Разом з тим в зоні діяльності митниці, як показало дослідження, виникає потреба в додаткових витратах за рахунок місцевого бюджету для забезпечення її нормального функціонування. Особливо наочно проявляється ця потреба за умов, коли митниця є знов організованою в регіоні, де до цього практично не було кордонів, звичним на протязі багатьох десятиліть було переміщення без будь яких перепон.

Приміром, в зоні Глухівської митниці на кордоні з Росією, є можливість перевезень вантажів і пасажирів поза митницею багатьма дорогами, через прилеглі польові дороги, луки, лісові просіки. Цими можливостями досить інтенсивно користувались, доки місцеві органи управління не вжили відповідних заходів, а саме – було організовано 15 міліцейських постів на всіх дорогах, які дозволяють обминути митницю.

Окрім цього, на основних транспортних переходах і магістралях, які перетинають кордон в даному прикордонному регіоні значно зросла транспортна завантаженість, що потребує додаткових витрат на організацію сервісного обслуговування людей і транспортних засобів, організацію додаткових машин і бригад невідкладної лікарняної допомоги, додаткових витрат на придбання прилеглих до магістралей територій, оплату збільшення в 2-3 рази комунальних послуг з санітарної очистки і благоустрою. Ці додаткові витрати, за нашими розрахунками, досягають 4 – 5 % загального обсягу витрат місцевого бюджету м. Глухова і не компенсуються місту, хоч і виникли вони завдяки тому, що місто набуло прикордонного статусу. До цього слід додати й втрати регіону, пов'язані з екологічним навантаженням, які нині ще не враховуються, але вже в недалекому майбутньому може

проявитись їх негативний вплив на навколишнє природне середовище і погіршення умов життя людей.

Як свідчать дані статистики, діяльність Глухівської митниці є досить ефективною з точки зору надходжень до фінансових потоків держави, але вона знаходиться поза потребами регіону. Єдине, що пов'язує митну діяльність з проблемами і потребами регіону, де розташована митниця, це можливість додаткової зайнятості населення та реалізації в регіоні конфіскованих товарів, які швидко псуються і передані закладам охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення.

З метою компенсації додаткових витрат місцевого управління, пов'язаних з прикордонним статусом регіонів, та покращенням між бюджетних відносин вважаємо за доцільне перерозподілити фінансові потоки, створені за рахунок надходжень мита. При цьому щоб уникнути зменшення доходів державного бюджету, цей перерозподіл слід здійснити за умов одночасного скорочення на відповідну суму обсягів дотації для місцевих бюджетів, передбачуваної у державному бюджеті.

На першому етапі ми пропонуємо зараховувати до місцевого бюджету 10% мита, поступово збільшуючи норматив відрахувань. Розрахунки отримання позитивних результатів цього експерименту показали, що в 2006 р. Сумська область змогла б значно покривати дотацію, виділену їй з державного бюджету, за рахунок надходжень мита, за умов його повного зарахування до місцевих бюджетів.

На нашу думку, реалізація пропозиції, щодо зарахування визначеного відсотка мита до місцевих бюджетів дозволить:

- контролювати надходження мита, як загальнодержавного податку;
- покращити фінансове забезпечення місцевих бюджетів;
- стимулювати розвиток зовнішньоекономічних зв'язків на місцевому рівні;
- враховувати особливості формування фінансових потоків в прикордонних регіонах;

- поліпшити між бюджеті відносини , посилити консолідацію всіх рівнів в управління і на цій основі підвищити ефективність державного управління в цілому.

IV. Висновки. Таким чином, дослідження організаційно правових основ митної діяльності та її впливу на доходи і витрати державного управління прикордонних регіонів дозволено зробити наступні висновки і пропозиції:

- з становленням державності України і розвитком зовнішньоторговельної діяльності зросли масштаби митної діяльності, розширилась мережа митниць, ряд регіонів отримали статус прикордонних;
- надходження від митної діяльності як складова фінансових потоків сектору загальнодержавного управління за чинним законодавством не підлягають розподілу між різними рівнями управління;
- ці надходження формуються, на території прикордонних регіонів в результаті митної діяльності, для забезпечення якої регіони витрачають власні кошти, але не отримують компенсації цих витрат;
- з метою компенсації додаткових витрат місцевого бюджету, пов'язаних з набуттям регіоном прикордонного статусу, в тому числі із транскордонним перенесенням забруднюючих речовин в атмосферному повітрі та з поверхневими водами, транскордонного обігу відходів

доцільно зараховувати визначений відсоток мита, в залежності від етапу реалізації даної пропозиції, до місцевого бюджету. При цьому одночасно зменшити на відповідну суму обсяги дотацій, які передбачаються для місцевого управління.

Реалізація даних пропозицій дозволить контролювати надходження мита, враховувати особливості формування фінансових потоків в прикордонних регіонах і покращити фінансове забезпечення органів

управління цих регіонів, забезпечить поліпшення управління у сфері охорони навколишнього природного середовища та раціонального природокористування, посилить консолідацію всіх рівнів управління і на цій основі підвищити ефективність державного управління в цілому.

Література:

1. Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.1991р.
2. Закон України “Про митний тариф України” від 05.04.2001р. №2371-III.
3. Внешняя торговля в новых независимых государствах / Документ Всемирного Банка, под ред. К. Михалопулоса, Д.Г. Тарра. – Вашингтон, 1995. - 261 с.
4. Дослідження торговельної політики України / Документ Світового банку. Управління зменшення бідності та економічного менеджменту регіон Європи та Середньої Азії. - К., 2004. – 174с.
5. Кириченко О., Квас І., Ятченко А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посібник. – К.: Видавничий дім “Фінансист”, 2000. – с.87.
6. Мороз О.О. Новий курс України: Засади внутрішньої і зовнішньої політики України; Про проект закону України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України” – К., 1999. – с.32.

Обсяги зовнішньої торгівлі товарами

